

Μάθημα 54ο

Περί τοῦ ἰδίου θελήματος (Β')

Ὡς να βασικό μεταπτωτικό φαινόμενο, ὅπως λέγαμε τήν περασμένη φορά, παιδιά, πού ἐμφανίστηκε στους πρωτοπλάστους, ἦταν καί τό ἴδιον θέλημα. Δηλαδή, θά κάνω αὐτό πού θέλω ἐγώ...! Ὁχι αὐτό πού θέλεις Ἐσύ, ὁ Θεός, ἀλλά αὐτό πού θέλω ἐγώ, ὁ ἄνθρωπος! Ἀντιλαμβάνεστε ὅτι αὐτό εἶναι θεμελιώδους σημασίας, καί ἀπό αὐτό τό ἴδιον θέλημα, δηλαδή τό προσωπικό, τό δικό μας θέλημα, δημιουργεῖται ἕνα πλήθος καταστάσεων, πού θά ἀναφέρουμε σήμερα.

Λέγαμε ἀκόμη ὅτι τό ἴδιον θέλημα ἐκφράζεται σάν μία ἀρρώστια τῆς προσωπικότητος, πού λέγεται ἐγωισμός. Καί ὅπως γνωρίζετε, ὁ ἐγωισμός ἀποτελεῖ τό κεφάλαιον κάθε ἁμαρτίας, κάθε κακοῦ.¹

Τό ἴδιον θέλημα, ἀκόμη λέγαμε, στρέφεται ὅχι μόνο ἐναντίον τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, ἀλλά καί ἐναντί-

1. Οἱ Πατέρες λένε πώς ὁ ἐγωισμός, ἡ φιλαντία, εἶναι μητέρα-τροφός ὅλων τῶν παθῶν. Ἡ φιλαντία ὀνομάζεται ἀρχή καί μητέρα τῶν κακῶν (ἄγ. Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής), «ἡ τῶν κακῶν γεννήτρια» (ἄγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, PG 95,88), βασίλισσα τῶν ἁμαρτιῶν (ἅγιος Γρηγόριος ὁ Διάλογος) καί νέκρωσις τῆς θείας ζωῆς (ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης, Ἀόρατος Πόλεμος).

ον τοῦ θελήματος τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων πού εἶναι σέ κάποια ὑπεροχή, ὅπως τῶν γονέων, τῶν μεγαλυτέρων μας, ἢ ἀπλῶς ἐναντίον τῶν συνανθρώπων μας, πού ἀπλᾶ τούς λέμε ὅχι αὐτό πού λές ἐσύ, ὅχι αὐτό πού θέλεις ἐσύ, ἀλλά αὐτό πού θέλω ἐγώ θά κάνω.

Εἶχαμε πεῖ ἐπίσης πῶς ὅταν πιεζόμαστε ἀπό τίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ ἢ ἀπό τούς νόμους ἀνθρώπων πού ἔχουν κάποια ἐξουσία καί ἀναγκάζομαστε νά κάνουμε αὐτό πού λένε (ὅπως σέ μιά πολιτεία, πού ὁ νομοθέτης θεσπίζει νόμους καί σέ ὑποχρεώνει νά τούς τηρήσεις, ἀκόμα καί οἱ γονεῖς μέ τίς ἐντολές τους, ἢ ὅπου ὑπάρχουν ἐντολές, σ' ὅποιονδήποτε χῶρο, σέ ἓνα ἴδρυμα μέ τόν κανονισμό του, σέ μιά σχολή, πού λέει πῶς νά κινηθοῦμε, σέ ποιά αἶθουσα νά πᾶμε, πῶς νά καθήσουμε καί οὕτω καθ' ἑξῆς) ὅλα αὐτά στόν ἄνθρωπο πού ἔχει ἴδιον θέλημα, καί μάλιστα ἐπαυξημένο, δημιουργοῦν τό αἶσθημα τῆς καταπίεσεως καί τό φαινόμενο τῆς ἀντιδράσεως· ἐνῶ δέν εἶναι σωστό.

Ὅταν χρονίσει αὕτη ἡ κατάσταση, τότε δημιουργεῖται μία σκλήρυνση τῆς προσωπικότητος. Φεύγει ἡ ντροπή ὁλότελα, δέν αἰσθάνεται κανείς καμμία ἀναστολή (πῶς νά τό πῶ ἐγώ αὐτό;... πῶς νά ἀντιδράσω στόν δάσκαλό μου;...) κι ἔτσι ὁ ἄνθρωπος αὐτός μιλάει ἀναιδῶς στόν δάσκαλό του, ἀναιδῶς στόν γονιό του, ἀναιδῶς σ' ὅποιονδήποτε· ἀκόμα καί σ' αὐτόν τόν Θεό μιλάει ἀναιδῶς!...

Καί μάλιστα, πολύ συχνά, στήν ἐποχή μας ἰδιαίτερα, ἔχουμε καί φαινόμενα νευροψυχικῶν διαταραχῶν. Γιά νά ἀντιληφθεῖτε τό μέγεθος τοῦ προβλήματος, ἀρκεῖ νά σᾶς πῶ ὅτι ἀπό τήν Πέμπτη πού μᾶς πέρασε ἕως

τήν Κυριακή, σήμερα, πέρασαν από μένα ἑξι περιπτώσεις ψυχοπαθείας.² Ναί! Καταλαβαίνετε δηλαδή ὅτι τὸ φαινόμενο εἶναι πάρα πολύ σοβαρό, ἀφοῦ τόνοι ὁλόκληροι ἀπό ψυχοφάρμακα καταναλώνονται, δυστυχῶς ὄχι μόνο στήν Ἑλλάδα, ἀλλά σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμο.

Αὐτά λέγαμε τήν περασμένη φορὰ.

Ἀλλά τὰ ἴδια αὐτά φαινόμενα –τά φαινόμενα τῆς ἀντιδράσεως, τοῦ αἰσθήματος τῆς καταπιέσεως καί τὰ λοιπά– μποροῦν νά συμβοῦν καί ἀπό ἐνδογενεῖς αἰτίες, ἐσωτερικές. Ὅχι δηλαδή ἐπειδὴ ὑπάρχει κάποιος νομοθέτης, ὑπάρχει ἓνας Θεός, ὑπάρχει ἓνας γονιός ἢ ὑπάρχει ἓνας δάσκαλος, ἀλλά ἀπό ἐνδογενεῖς αἰτίες, οἱ ὁποῖες φυσικά δέχονται ἐπιδράσεις ἐξωτερικές. Πάντοτε ὅμως τὸ αἷτιο, τόσο τῶν ἐξωτερικῶν ὅσο καί τῶν ἐνδογενῶν, εἶναι ὁ ἐγωισμός. Αὐτός, πρέπει νά ποῦμε, καί θά τὸ λέμε, ὅτι γεννήθηκε στὸν ἄνθρωπο μόλις θέλησε νά ἱκανοποιήσει τὸ δικό του τὸ θέλημα· ὅταν δηλαδή οἱ πρωτόπλαστοι εἶπαν *Θά κάνουμε αὐτό πού θέλουμε ἐμεῖς... θά δοκιμάσουμε τὸν καρπό· δέν μᾶς νοιάζει ἐάν ὁ Θεός μᾶς εἶπε νά μὴ τὸν δοκιμάσουμε*. Αὐτό εἶναι τὸ ἴδιον θέλημα.

Στὸν μοναστικό χῶρο, ὁ μοναχὸς πού ἔχει ἴδιον θέλημα λέγεται *θεληματάρης*· δηλαδή αὐτὸς πού προβάλλει τὸ θέλημά του, κι αὐτό θέλει πάντα νά γίνεται, καί δέν ἔχει ὑπακοή.

Ἔτσι, παιδιὰ, ἀπὸ τήν στιγμή πού ὁ ἄνθρωπος

2. Ἐννοεῖ στό μυστήριο τῆς Ἐξομολογήσεως, ἀφοῦ ἐξομολογοῦσε πλήθη πιστῶν κάθε Πέμπτη στήν Ἱερά Μονή, ἀλλά καί κάθε Δευτέρα στὸν ναὸ τοῦ Ἁγίου Στυλιανοῦ Λαρίσης, ἐκτός τῶν ἄλλων, μεμονωμένων περιπτώσεων.

ἀποκτᾶ ἴδιον θέλημα παρουσιάζει κάποια φαινόμενα, ὅπως τὰ ἑξῆς.

Πρῶτον, εἶναι τὰ αἰσθήματα μειονεκτικότητας.

Θά σᾶς φανεῖ παράξενο αὐτό, πῶς τὰ αἰσθήματα μειονεκτικότητας εἶναι γέννημα τοῦ ἰδίου θελήματος. Ὅπως θά γνωρίζετε, τὰ αἰσθήματα μειονεκτικότητας, πού συνήθως σήμερα τὰ λέμε καί κατωτερότητας, λέγονται καί κόμπλεξ. Βέβαια, τό αἶσθημα μειονεκτικότητας εἶναι ἓνα κόμπλεξ. Στά ἑλληνικά λέγεται σύμπλεγμα. Λέμε: ὁ ἄνθρωπος αὐτός εἶναι κομπλεξικός, δηλαδή συμπλεγματικός. Τό λέμε καί ἔτσι ἐπειδή συνηθίσαμε νά μιᾶμε μέ πολλές ξένες λέξεις –κακῶς. Μέχρις ενός βαθμοῦ μπορούμε νά χρησιμοποιήσουμε μία ξένη λέξη, ἀλλά ὄχι μέ ὑπερβολή.

Ὁ κομπλεξικός λοιπόν, δηλαδή ὁ συμπλεγματικός ἄνθρωπος, παρουσιάζει πολλά χαρακτηριστικά. Δέν θά μιλήσουμε ἀκόμη γι' αὐτό τώρα, ἀλλά σ' ἓνα παρακάτω μάθημα. Ὅταν ὁ Ἀδάμ εἶπε ὅχι ἐγώ, ἀλλά ἡ γυναίκα πού μοῦ ἔδωσες μοῦ ἔδωκε καί ἔφαγα, τήν στιγμή ἐκεῖνη γεννήθηκε τό σύμπλεγμα. Ἀλλά διεξοδικά θά μιλήσουμε ὅταν θά φθάσουμε στόν οἰκεῖο τόπο. Τώρα μιᾶμε γιά τὰ αἰσθήματα μειονεκτικότητας, τὰ ὁποῖα βεβαίως στήν πραγματικότητα εἶναι ἓνα σύμπλεγμα.

Τί εἶναι αὐτά τὰ αἰσθήματα;

Αὐτά δημιουργοῦνται πάντοτε ἀπό τήν σύγκριση μέ ἄλλους ἀνθρώπους. Ἄμα ἀνοίξετε ἓνα βιβλίο ψυχολογίας, θά δεῖτε μέσα ὅτι ἀπό τήν στιγμή πού θά βρεθοῦν δύο ἄνθρωποι πάνω στή γῆ, θά ἀρχίσουν νά γεννιοῦνται αἰσθήματα μειονεκτικότητας. Αὐτό δείχνει ὅτι

ή παρουσία του άλλου, ή των άλλων, δημιουργεί τά αισθήματα αυτά. Όσο ζει κανείς μόνος του, δέν γίνεται νά αναπτύξει αισθήματα μειονεκτικότητας· συνεπώς αυτά δημιουργούνται ύστερα από κάποια σύγκριση.

Τά αισθήματα αυτά είναι αποτέλεσμα κυρίως της στάσεώς μου έναντι των άλλων ανθρώπων· πώς στέκομαι απέναντι στους άλλους· δηλαδή, στέκομαι μειονεκτικά –είτε υπεροπτικά είτε υποτιμητικά, τό ίδιο είναι– ή στέκομαι μέ απλότητα; Αν σταθώ μέ απλότητα, τότε βεβαίως δέν έχω αισθήματα μειονεκτικότητας, όποιος κι αν είναι ό άλλος, ή κατώτερός μου ή ανώτερός μου.

Η στάση πού θά πάρουμε απέναντι στον άλλον ή στους άλλους εξαρτάται από τον ψυχισμό πού διαθέτει ό κάθε άνθρωπος. Δηλαδή μπορεί ή στάση μας απέναντι στον άλλο νά είναι ή δυναμική ή παθητική. Αν είναι δυναμική, δηλαδή έχουμε έναν δυναμικό ψυχισμό, έναν δυναμικό χαρακτήρα, καί πάσχουμε από αισθήματα μειονεκτικότητας, τότε τά αισθήματα αυτά ντύνονται κάποια ένδύματα: τό ένδυμα του ανταρχισμού –*εγώ νά άρχω*–, της επιβολής –*νά σ' έχω κατώτερό μου*–, της κατεξουσίaseως –*νά επιβάλλομαι εγώ σ' εσένα*–, της ειρωνείας, της προκλήσεως του κακού –*νά σου κάνω κακό*–, του φθόνου, του μίσους, καί αν θέλετε καί του φόβου –*νά σέ σκοτώσω*!

Έδω έχουμε ένα τυπικό παράδειγμα δύο ανθρώπων, του Κάιν καί του Άβελ. Αυτοί οί δύο άνθρωποι είναι αδέρφια. Είναι οί πρώτοι άνθρωποι μετά από τούς πρωτοπλάστους. Καί αυτοί οί δύο, πριν ακόμη γεννηθούν άλλα παιδιά στον Άδάμ καί την Εύα –γιατί ό Κάιν είναι ό πρωτότοκος–, έχουν πιά μέσα τους σάν

κληροδότημα ὅ,τι ἀκριβῶς δημιουργήθηκε στους γονεῖς τους ἔναντι τοῦ Θεοῦ. Οἱ γονεῖς τους στάθηκαν ἀπέναντι στόν Θεό μέ τή γνωστή στάση, τοῦ παραβάτη. Ἀμέσως μετά τήν παράβαση πῆραν αὐτά τά κομπλεξικά στοιχεῖα, τά συμπλεγματικά, ὅπως τό σύμπλεγμα τῆς ἐνοχῆς, καί βλέπουμε νά τά διοχετεύουν μέ ἕναν κληρονομικό τρόπο πιά καί στά παιδιά τους.

Βεβαίως παίζει ρόλο καί ἡ προαίρεση· ἀλλά ἐφεξῆς θά παίζει ρόλο καί ἡ κληρονομικότητα, ἡ ὁποία στους πρωτοπλάστους δέν ὑπῆρχε. Οἱ πρωτόπλαστοι ἀρχικά δέν εἶχαν θέμα κληρονομικότητας, διότι εἶναι οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι· ἀλλά μ' αὐτούς ξεκινοῦν τά προβλήματα τῆς κληρονομικότητας· τά παιδιά τους εἶναι ἤδη ἐπιβαρυνμένα κληρονομικά. Σκεφθεῖτε, εἴμαστε στήν ἀνατολή τοῦ ἀνθρώπινου γένους, καί ἤδη ἔχουμε κληρονομική ἐπιβάρυνση... εἶναι καταπληκτικό!

Ἔχουμε λοιπόν καί τήν προαίρεση, καί τήν κληρονομική ἐπιβάρυνση. Οἱ ἄνθρωποι δέν ἐμφανίζονται βεβαίως μέ τόν ἴδιο χαρακτήρα. Ἴσως θά ἔλεγε κανεῖς ὅτι ὅλοι θά ἔπρεπε νά εἶναι τό ἴδιο. Ὅχι· ἔχουμε ἀνθρώπους μέ ἀγαθή προαίρεση, χωρίς νά φαίνεται ἡ κληρονομική τους ἐπιβάρυνση, ἀλλά ἔχουμε κι ἀνθρώπους μέ φανερή τήν κληρονομική τους ἐπιβάρυνση, πού ὅταν συμβεῖ νά ἔχουν καί μία κακή προαίρεση, τό κακό ὁλοκληρώνεται σ' αὐτούς.

Τί ἔγινε μέ τόν Κάιν; Ὁ Κάιν εἶδε ὅτι ἡ θυσία τοῦ Ἀβελ, τοῦ ἀδελφοῦ του, ἦταν εὐπρόσδεκτη στόν Θεό, καί αὐτό τοῦ κακοφάνηκε. Ἀμέσως γεννήθηκε τό σύμπλεγμα, τό αἶσθημα τῆς κατωτερότητας. Ἀμέσως. Καί ἐπειδή ὁ Κάιν εἶχε δυναμικό ψυχισμό, γι' αὐτόν τόν

λόγο δέν μένει μόνο παραπενομένος ἔναντι τοῦ ἀδελφοῦ του καί ἔναντι τοῦ Θεοῦ, ἀλλά ἀποφασίζει νά δράσει.

Βεβαίως ὁ Κάιν θά πρέπει νά πέρασε ὅλα ἐκεῖνα πού σᾶς περιέγραψα προηγουμένως. Φυσικά ἡ Ἁγία Γραφή δέν μᾶς τά ἀναφέρει· ὅμως πιθανότα νά ἔδειξε ἕναν αὐταρχισμό ἀπέναντι στόν ἀδελφό του, καί μάλιστα νά ἐκμεταλλευόταν τό γεγονός ὅτι εἶναι ὁ πρωτότοκος, ἡ ἀκόμη ἴσως θέλησε νά τοῦ ἐπιβληθεῖ ἡ νά τόν κατεξουσιάζει... καί ἀναμφισβήτητα θά τόν εἰρωνεύονταν. Σᾶς εἶπα ὅτι δέν ἀναφέρονται στήν Ἁγία Γραφή, ἀλλά τά ὑπονοοῦμε. Ξέρετε γιατί τά ὑπονοοῦμε; γιατί ὁ Κάιν ἔφθασε στό ἔσχατο στάδιο· σκότωσε τόν ἀδελφό του. Καί τόν φόνευσε γιατί δέν μπορούσε νά ἀντέξει αὐτήν τήν σύγκριση, δέν μπορούσε νά αἰσθάνεται κατώτερος ἀπό τόν ἀδελφό του.

Ὡστε λοιπόν ἐδῶ βλέπουμε τή δυναμικότητα τῶν αἰσθημάτων μειονεκτικότητος· ἢ, καλύτερα, βλέπουμε τά αἰσθήματα μειονεκτικότητος νά προβάλλονται μέ ἕναν δυναμικό ψυχισμό.

Ἔχουμε ὅμως καί τήν παθητική στάση πού ἔχει ἕνας ἄνθρωπος, πού ὀφείλεται καί πάλι στόν ψυχισμό του. Ἐδῶ, στόν παθητικά εὐρισκόμενο μέ αἰσθήματα μειονεκτικότητος ἄνθρωπο, λείπει βεβαίως ἡ ἐπιθετικότητα κατά τόν δυναμικό της τρόπο, ἀλλά ὑπάρχει μέ τόν παθητικό. Προσέξτε αὐτό τό σημεῖο. Δηλαδή: Ἐγώ θά ἀντιδράσω ἀπέναντί σου. Ὅμως δέν θά κάνω κακό σ' ἐσένα, ἀλλά θά κάνω κακό στόν ἑαυτό μου.

Καί αὐτό εἶναι τό πρῶτο στάδιο, δηλαδή ἡ ὑποτίμηση τοῦ ἐγώ· τό νά λέει κανεῖς ἀνά πᾶσα στιγμή: ἐγώ

δέν ἀξίζω, ἐγὼ δέν εἶμαι σωστός ἄνθρωπος· ἐσύ ὅμως εἶσαι. Ἐγὼ δέν εἶμαι· εἶσαι ἐσύ. Αὐτό βέβαια τὸν τρώει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ μέσα. Ἐσύ φορᾶς καλὰ ροῦχα· ἐγὼ δέν φορῶ. Ἐσύ φορᾶς παντελόνι· ἐγὼ ὄχι.

Εἶπα αὐτό τὸ τελευταῖο ἐπειδὴ τὸ παντελόνι κατέκλυσε πιά τὸν μαθητόκοσμο τῶν κοριτσιῶν, καὶ κοπέλες πού δείχνουν μιά συντηρητικότητα, καὶ δέν τὸ φοροῦν, αἰσθάνονται μειονεκτικά! Αὐτό ὅμως σημαίνει ὅτι πάσχουν ἀπὸ αἰσθήματα κατωτερότητας. Ναί!

Μία ὑγιής στάση ὅμως ξέρετε ποιά θά ἦταν; τὸ νὰ πεῖ ἡ κοπέλα αὐτή: Δέν μέ ἐνδιαφέρει τί φορᾶς ἐσύ· ἐγὼ φορῶ ἐκεῖνο πού θέλει ὁ Θεός.³ Τό δικό μου τό θέλημα τὸ ἔχω ὑποταγμένο στό θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐσύ μπορεῖς νὰ φορᾶς ὅ,τι θέλεις. Ἄκουσε, συμμαθήτριά μου, ἄκουσε, φίλη μου· στόν δρόμο σου καὶ στόν δρόμο μου. Δέν μέ ἐνδιαφέρει καθόλου τί κάνεις ἐσύ. Αὐτά θά ἔλεγε μία κοπέλα, σ' αὐτό τὸ συγκεκριμένο παράδειγμα. Αὐτή εἶναι μία ὑγιής στάση. Καί βεβαίως δέν εἶναι μόνο τὸ θέμα τοῦ παντελονιοῦ· εἶναι πλῆθος ἄλλων περιπτώσεων.

Τί νομίζετε ὅτι εἶναι τὸ κοσμικό φρόνημα; Κάποιοι φίλοι μας κάνουν ἓνα τραπέζι καὶ μᾶς καλοῦν στό σπίτι τους. Τώρα καὶ ἐμεῖς πρέπει νὰ τοὺς καλέσουμε μιά ἄλλη φορά καὶ νὰ προβάσουμε τὸν ἑαυτό μας, ὅχι κατώτερό τους ἀλλὰ ἀνώτερο! Φυσικά θά φροντίσουμε νὰ ἔχουμε κάτι περισσότερο στό τραπέζι μας ἀπὸ ὅ,τι εἶχαν ἐκεῖνοι. Καί τὸ πρᾶγμα πάει λέγοντας, καταλή-

3. Πρβλ. Δευτ. 22, 5: «Οὐκ ἔσται σκευὴ ἀνδρὸς ἐπὶ γυναικί, οὐδὲ μὴ ἐνδύσθαι ἀνὴρ στολὴν γυναικείαν, ὅτι βδέλυγμα Κυρίῳ τῷ Θεῷ σου ἔστι πᾶς ὁ ποιῶν ταῦτα.»

γοντας σέ έναν ανταγωνισμό επιδείξεως. Όταν όμως υπάρχει αυτός ο ανταγωνισμός, σημαίνει ότι υπάρχει ένα σύμπλεγμα κατωτερότητας.

Γιά ποιόν λόγο νά έχουμε ανταγωνισμό;... Άπλά μᾶς κάλεσαν, μᾶς περιποιήθηκαν. Δηλαδή ἡ περιποίηση πάντα εἶναι ἓνα μέσο γιά προβολή ὑλικῶν ἀγαθῶν; Τό νά προσφέρεις μιᾶ καλή καρδιά, μέ πολλή ἀπλότητα, εἶναι κάτι κατώτερο; Καί ἂν ὑποτεθεῖ ὅτι ἐμεῖς εἴμαστε φτωχότεροι, γιατί πρέπει νά φθάσουμε ἐκείνους καί νά ἀγοράσουμε ἀκριβά φαγητά γιά νά τούς περιποιηθοῦμε; Κι ἂν δηλαδή κάποια φορὰ ἔλθουν ἐπίσκεψη στό σπίτι μας (δέν πειράζει ἂν λέω καί μερικά πρακτικά πράγματα· εἶναι βγαλμένα μέσα ἀπό τήν πραγματικότητα) καί τούς ποῦμε *Κάθεστε νά φᾶμε ἀπόψε; Δέν ἔχουμε βέβαια τίποτα σπουδαῖο· ἀπλά πράγματα*, καί τηγανίσουμε αὐγά καί τά φᾶμε μέ ψωμί καί τυρί, τί τό περίεργο; Δεῖπει ἡ ἀπλότητα. Όταν όμως λέμε ὅχι, πρέπει νά προσφέρουμε κάτι ἐντυπωσιακό, πάσχουμε ἀπό αἰσθήματα κατωτερότητας.

Ἔτσι λοιπόν, ὅταν ἔχουμε μιᾶ παθητική στάση, τότε ὑποτιμοῦμε τό ἴδιο μας τό ἐγώ.

Ἀλλά ἀκόμη προκαλοῦμε διαρκεῖς γκρίνιες στούς ἄλλους, στό περιβάλλον μας, γκρινιάζουμε διαρκῶς. *Γιατί ἡ τάδε ἔτσι; Γιατί ὁ τάδε ἔτσι;... Καί ἀπό τή μάνα μας ζητᾶμε κάτι περισσότερο. Δῶσε μας χρήματα νά ντυθοῦμε ὅπως καί οἱ ἄλλοι... καί τά λοιπά.*

Ἀκόμη ἐκδηλώνουμε ζήλιες. Εἶναι φοβερό... πολύ φοβερό πράγμα ἡ ζηλοτυπία! Ἡ ζηλοτυπία εἶναι καρπός αἰσθημάτων μειονεκτικότητας, πέρα γιά πέρα!

Ἔχουμε καί έναν ἀρνητισμό μεγάλου φάσματος.

Ξέρετε τί εἶναι ὁ ἀρνητισμός; *Βρέ, παιδάκι μου, φάε. Ὅχι, δέν θέλω νά φάω!... Βάλε αὐτό τό ροῦχο, τό φουστάνι, τό κουστούμι. Ὅχι, δέν τό βάζω· θάβάλω κάτι ἄλλο!... Πήγαινε σχολεῖο. Ὅχι, δέν πάω!... Πήγαινε νά κάνεις καμμιὰ δουλειά. Ὅχι, δέν πάω!... Αὐτός ὁ ἀρνητισμός, παιδιά, εἶναι κάτι πραγματικά φοβερό, καί διακρίνει αὐτούς πού πάσχουν ἀπό αἰσθήματα μειονεκτικότητος.*

Τέλος, οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, προκαλοῦν καί βλάβη στήν ἴδια τους τήν ὑπαρξη. Γιά παράδειγμα, δέν τρῶνε, ἔτσι, ἀπό ἀρνητισμό... καί βέβαια ἀρχίζουν νά ἀδυνατίζουν. Θέλουν νά ἀρρωστήσουν, γιά νά προκαλέσουν στούς ἄλλους τόν οἶκτο. Ναί, νά ἀρρωστήσουν! Βέβαια, ἡ τελευταία βαθμίδα αὐτῆς τῆς βλάβης στήν ἴδια τους τήν ὑπαρξη εἶναι ἡ αὐτοκτονία. Πάρα πολλοί ἄνθρωποι, ἀπό τέτοια αἰσθήματα, μειονεκτικότητος, φθάνουν ἀκόμη καί στήν αὐτοκτονία!

Ἐδῶ λοιπόν βλέπουμε νά προκαλεῖται ζημιὰ στόν ἴδιο τόν ἑαυτό μας. Αὐτά εἶναι τά αἰσθήματα μειονεκτικότητος στήν παθητική τους μορφή.

Γιά παράδειγμα, κάποιος νέος θέλει νά αὐτοκτονήσει ἐπειδή δέν μπορεῖ νά παντρευτεῖ μία κοπέλα. Ἄν τόν ρωτήσουμε γιατί θέλει νά τό κάνει αὐτό, θά μᾶς ἀπαντήσει: *Γιά νά τήν ἐκδικηθῶ!...* Μά δέν τήν ἐκδικεῖται· τόν ἑαυτό του καταστρέφει. Βέβαια περιττό νά πῶ ὅτι στήν περίπτωση αὕτη ὑπάρχει μία τύφλωση, πού δέν μπορεῖ κανεῖς νά δεῖ τήν πραγματικότητα.

Βλέπουμε λοιπόν πώς τά αἰσθήματα μειονεκτικότητος προκαλοῦν ἄλλοτε τόν αὐταρχισμό, δηλαδή τήν δυναμικότητα, καί ἄλλοτε τήν παθητική στάση. Στήν

πραγματικότητα όμως είναι τό ίδιο συναίσθημα. Λένε οί Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας μας –τό ἔλεγαν καί οί ἀρχαῖοι Ἕλληνες αὐτό– ὅτι τά ἄκρα συναντῶνται. Ἐφυγες ἀπό τή φυσιολογική σου στάση; Ὅ,τι καί νά κάνεις, ἤ πᾶς πρὸς τά δεξιὰ ἢ πρὸς τά ἀριστερά, αὐτά τά δύο ἄκρα συναντῶνται.⁴

Καί ἔτσι μπορούμε νά ποῦμε ὅτι αὐτό τό φαινόμενο τῶν αἰσθημάτων τῆς μειονεκτικότητος ὑπάρχει στίς κοινωνίες τῶν ἀνθρώπων σέ κάθε ἐποχή, οἱ ὁποῖες πάσχουν ἀπ' αὐτά τά ἐγωιστικά φαινόμενα, πού πάντοτε τά τρέφει τό ἐγωιστικό ἴδιον θέλημα. *Θέλω νά περάσει τό δικό μου! Θέλω νά κάνω αὐτό! Θέλω νά πετύχω αὐτό!...* Βλέπετε τί μορφές παίρνει τό ἴδιον θέλημα;

Ἀλλά, σᾶς εἶπα, τό ἴδιον θέλημα εἶναι πολύπτυχο, ἔχει πολλές ἐκδηλώσεις.

Μιά ἄλλη ἐκδήλωση τοῦ ἰδίου θελήματος εἶναι καί ἡ ιδιορρυθμία· εἶναι ὁ ἰδιόρρυθμος ἄνθρωπος, ὁ *sui generis*, ὅπως λέγεται λατινικά, εἶναι αὐτός δηλαδή πού ἀνήκει σέ ἓνα ἴδιον γένος, σέ μία ἰδιαίτερη τάξη, σέ μία ἰδιαίτερη κατηγορία, σέ μιά κατηγορία διαφορετική ἀπό ἐκείνη πού ζοῦν καί κινοῦνται οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι.

4. Οἱ πρόγονοί μας συνιστοῦσαν τήν ἀποφυγή τῶν ὑπερβολῶν («μηδὲν ἄγαν» ἔλεγε ὁ Χεῖλων ὁ Λακεδαιμόνιος) καί τό μέτρον («μέτρον ἄριστον»), λέγοντας πῶς «ἡ ἀρετὴ κεῖται εἰς τὸ μέσον» (Ἀριστοτέλους, *Πρὸς τὸν Πλάτωνα ὑπὲρ τῶν τεττάρων* 170.28), τό *in medio virtus* τῶν Λατίνων. Καί οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐπαινοῦν τήν μέση ὁδό, τήν βασιλική ὁδό. Ὁ Μ. Βασίλειος λέει: «Πρόσεχε σεαυτῷ μὴ παρατραπῆς τῆς ὁδοῦ, μὴ ἐκκλίνης δεξιὰ ἢ ἀριστερά· ὁδῷ μέση καὶ βασιλικῇ πορεύου» (Λόγος εἰς τὸ Πρόσεχε σεαυτῷ, κεφ. Δ'). Πρβλ. «ὁδῷ βασιλικῇ πορευσόμεθα, οὐκ ἐκκλινοῦμεν δεξιὰ οὐδὲ εὐώνυμα» (Ἀριθμ. 20, 17).

Τό *ἴδιον θέλημα*, ἀκόμη, ἐμφανίζεται ὡς ἰδιοτροπία, ὡς ἰδιουτυπία· ὄχι μέ τή γόνιμη μορφή ἰδιουτυπία, ὅπως ἡ πρωτοτυπία, ἀλλά ἰδιουτυπία ὡς καπρίτσιο (*caprice*), καί γενικά –προσέξτε αὐτό τό σημεῖο– ὡς ἔλλειψη προσαρμογῆς σέ κάθε λογική, νόμιμη καί φυσική κατάσταση· ὑπάρχει μία ἄρνηση.

Ἔτσι, ἓνας ἰδιόρρυθμος ἄνδρας δέν περνάει καλά ὅταν πάει στρατιώτης· τόν πειράζει τό συσσίτιο, τόν πειράζει ὁ θάλαμος, τόν πειράζουν οἱ συνάδελφοι, τόν πειράζουν τά καψόνια, τόν πειράζει ἡ πειθαρχία, τόν ἐνοχλοῦν ὅλα!

Ἔνας ἰδιόρρυθμος ἄνθρωπος δέν μπορεῖ κάπου νά φιλοξενηθεῖ· αἰσθάνεται ὅτι ἔχει βγεῖ ἀπό τά νερά του. Δέν θέλει νά πάει κάπου, γιατί δέν ἔχει αὐτήν τήν προσαρμοστικότητα· θέλει νά ζεῖ πάντοτε σ' ἐκεῖνο πού ὁ ἴδιος ἔχει φτιάξει μέσα στόν δικό του τόν χωρὸ.

Ὅπως καταλαβαίνετε, ὁ ἰδιόρρυθμος ἄνθρωπος κατά βάση εἶναι ἐγωιστής βεβαίως, εἶναι ἀντικοινωνικός, εἶναι κουραστικός, καί γιὰ τόν ἑαυτό του ἀλλά καί γιὰ τό περιβάλλον του. Πόσες φορές τέτοιους τύπους τούς παρακαλοῦμε γιὰ κάτι: *κάνε αὐτό, μείνε ἔτσι, τοποθετήσου ἔτσι...* καί ἄρνοῦνται. Μᾶς κουράζουν αὐτοί οἱ ἄνθρωποι. Μᾶς κουράζουν καί μέσα στήν οἰκογένεια, καί μέσα στήν κοινωνία, στήν ἐργασία μας, καί παντοῦ.

Ἔνα τρίτο σημεῖο, πού εἶναι καί αὐτό προϊόν τοῦ *ιδίου θελήματος*, εἶναι ἡ ὑπερβολή.

Ὅπως θά ξέρετε, οἱ πρωτόπλαστοι, μέ τήν πτώση τους, ἔχασαν τή φυσικότητα –ὦ, αὐτή ἡ φυσικότητα...– ἔχασαν τήν ἀπλότητα, ἔχασαν καί τό μέτρο· καί ἀφού

ἔχασαν τό μέτρο, δέν μποροῦν πιά νά μετρήσουν.

Ξέρετε τί σημαίνει *εἶμαι Χριστιανός*; Ξαναγυρίζω στή φυσικότητα, τήν ὄντως φυσικότητα· ξαναγυρίζω στήν ἀπλότητα. Μή νομίζετε ὅτι ἡ ἀπλότητα εἶναι κάτι εὐκόλο.

Ἡ ἀπλότητα δέν εἶναι ἀρετή· εἶναι ἡ συνισταμένη τῶν ἀρετῶν. Μόνο ὁ ἅγιος ἔχει ἀπλότητα. Εἶναι μεγάλο πράγμα ἡ ἀπλότητα· εἶναι ἐπιστροφή, γύρισμα πίσω στήν ἀρχέγονη κατάσταση, ἐκείνη πού εἶχαν οἱ πρωτόπλαστοι μέσα στόν παράδεισο. Σήμερα ὅμως λέμε ἀπλό ἕναν ἄνθρωπο ὅταν φοράει μπλοῦ τζήν, καί δέν φοράει κουστούμι! Τόν λέμε ἀκόμη ἀπλό ὅταν μπορεῖ νά κάθεται στό πεζοδρόμιο καί νά μασουλáει πασατέμπο ἢ στραγάλια... νά τρώει σουβλάκια ἢ ὅ,τι ἄλλο, κατά ἕναν τρόπο ἀνάρμοστο, ἀπλώνοντας καί τίς ποδάρες του ἀδιάφορα!... Αὐτός, λέμε, ἔχει ἀπλότητα!

Αὐτό ὅμως δέν εἶναι ἀπλότητα. Θά τό πῶ ἄλλη μία φορά: αὐτό δέν εἶναι ἀπλότητα! Ἄν δηλαδή μιλάς μέ τόν ὅποιονδήποτε, καθ' οἷονδήποτε τρόπο, καί ἀπλώνεις καί γελάς καί κινεῖσαι ξεδιάντροπα, αὐτό δέν εἶναι ἀπλότητα. Πρός Θεοῦ! Αὐτό εἶναι θρασύτητα, εἶναι αὐθάδεια, εἶναι κάτι πού φανερώνει ὅτι εἶσαι ἀνάγωγος ἄνθρωπος, δέν ἔχεις ἀγωγή ἀπό τό σπίτι σου· δέν εἶναι ἀπλότητα. ὦ, νά ξέραμε τί εἶναι ἡ ἀπλότητα! Δύσκολο πράγμα! Εἶναι τό νά βλέπεις τά πράγματα ὅπως εἶναι, καί ὄχι ὅπως θά ἤθελες ἐσύ νά τά βλέπεις. Ἀλλά αὐτό, σᾶς ξαναλέω, εἶναι καρπός τῆς ἀγιότητος.

Ἔτσι λοιπόν, χάνοντας οἱ πρωτόπλαστοι τή φυσικότητά τους, τήν ἀπλότητά τους, ἔχασαν καί τό μέτρο· δέν μποροῦν πιά νά κρίνουν. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἔλε-

γαν «μέτρον ἄριστον».⁵ Ὡστε τό μέτρον εἶναι τό ἄριστον, τό καλύτερο. Ἐάν δέν ἔχει κανείς τό μέτρον, πέφτει σέ ἀκρότητες. Τότε ὅμως πῶς θά ξαναβρεῖ κανείς τόν ἑαυτό του; Μόνο ἂν γίνεи Χριστιανός· ἀλλιῶς θά κινεῖται πάντα στήν ὑπερβολή ἢ στήν ἔλλειψη, δηλαδή στό *μή μέτρο*, στό *ἄμετρο*. Καί ὅπως θά ξέρετε, στήν ὑπερβολή ἢ στήν ἔλλειψη ὑπάρχει πάντοτε ἡ ἀκρότητα.

Ἡ ὑπερβολή εἶναι καρπός τοῦ *ιδίου θελήματος*, ὅπως σᾶς εἶπα, καί πολύ γρήγορα ἐπιφέρει στόν ἄνθρωπο σύγχυση, κόπωση, καί πνευματική, ψυχική, καί σωματική κόπωση –πολύ φυσικό, ἀφοῦ στερεῖται τοῦ μέτρου– ἀλλά καί μετά ἀπό τήν κόπωση, ὁ ἄνθρωπος πού δέν ἔχει τό μέτρο, πέφτει στήν ἀδιαφορία.

Θά σᾶς πῶ ἕνα πολύ μικρό παράδειγμα.

Ὅταν διαβάζουμε πολύ, γιά πάρα πολλές ὥρες, ὅταν δηλαδή ἔχουμε μία ὑπερβολή στό διάβασμα (ὅταν λέω ὑπερβολή, ὄχι ὅτι δέν πρέπει νά διαβάσουμε, ἀλλά ὅταν ξεπεράσουμε τίς δυνατότητές μας, ὅταν φτάσουμε πιά νά ἔχουμε μία κόπωση στόν ἐγκέφαλό μας, στό νευρικό μας σύστημα), τότε ἀπό τήν ὑπερβολή φθάνουμε στήν κόπωση, καί ἀπό τήν κόπωση στήν ἀδιαφορία καί στήν ἀπέχθεια· δέν θέλουμε μετά νά δοῦμε βιβλίο στά μάτια μας! Πῶς συνέβη αὐτό;

Αὐτό συνέβη γιὰτί ξεπεράσαμε ἕνα μέτρο. Θά ἔπρεπε νά σταματήσουμε, νά πᾶμε νά κοιμηθοῦμε· ἢ νά

5. Τό «μέτρον ἄριστον» εἶναι ἀπό τά πιό γνωστά δελφικά παραγγέλματα καί ἀνήκει στόν Κλεόβουλο τόν Λίνδιο (6ος αἰ. π.Χ.). Τά παραγγέλματα αὐτά ἦταν ὑποθήκες πού παρέδωσαν οἱ ἑπτὰ σοφοί στίς ἐπερχόμενες γενιές, *ὠφελήματα ἀνθρώποις ἐς βίον*.

κάνουμε ένα διάλειμμα και να ασχοληθούμε με κάτι χειρονακτικό· να πᾶμε να κάνουμε μιά δουλειά, οἱ κοπέλες στό σπίτι, τ' ἄγόρια λίγο να τρέξουν, να παίξουν, να σκάψουν τόν κῆπο τους, να κάνουν κάτι. Δηλαδή χρειάζεται να ὑπάρχει μία ἰσορροπία μεταξύ τῶν διανοητικῶν καί τῶν σωματικῶν δυνάμεων.

Ξέρετε, ὁ μέγας Ἀντώνιος, ὅταν ἦταν στήν ἔρημο, ἔκανε μόνο προσευχή καί μελέτη· ἦρθε ὅμως σέ ένα σημεῖο κοπώσεως. Σημειῶστε δέ ὅτι ὁ μέγας Ἀντώνιος ἔφυγε εἴκοσι χρονῶν γιά τήν ἔρημο, ἔμενε μόνος του, καί πέθανε, κοιμήθηκε ἑκατόν πέντε ἐτῶν. Ἔμεινε λοιπόν στήν ἔρημο ὀγδόντα πέντε χρόνια. Γιά ζῆσε, ἂν μπορεῖς, ὀγδόντα πέντε χρόνια στήν ἔρημο!...

Τόν πρῶτο καιρό λοιπόν ἀσχολεῖτο μόνο μέ τήν προσευχή καί τή μελέτη· μέ τίποτε ἄλλο· δηλαδή εἶχε ἀποκλειστικά πνευματική ἐνασχόληση, ὄχι σωματική. Κουράστηκε ὅμως καί ἔπεσε σέ μιά ἀδιαφορία, σέ μιά ἀκηδία, ὅπως λέγεται στή γλώσσα τήν ἀσκητική, σέ μιά πνευματική τεμπελιά, σέ μιά χαύνωση. Εἶδε λοιπόν μπροστά του ἕναν ἄνθρωπο πού τοῦ ἔμοιαζε, θά λέγαμε τόν σωσία του, ὁ ὁποῖος δέν μιλοῦσε, ἀλλά ἔκανε χειρονακτική ἐργασία· ἔσκαβε, φύτευε καί τά λοιπά· ὕστερα ἄφηνε τό ἐργόχειρό του καί προσευχόταν. Τόν κοιτοῦσε ὁ ἅγιος Ἀντώνιος. Ἦταν ἄγγελος, πού πῆρε τήν μορφή τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου, γιά νά τοῦ διδάξει ὅτι ἔπρεπε νά βάλει στό πρόγραμμά του καί τήν χειρονακτική ἐργασία. Ἔτσι, κατάλαβε ὁ μέγας Ἀντώνιος ὅτι ἔπρεπε νά κάνει καί χειρονακτική ἐργασία.⁶

6. Βλ. *Εἶπε Γέρον*, ἐκδ. οἶκος Ἀστήρ, Ἀθήναι 1974, σ. 9.

Βλέπετε τί φοβερό πράγμα εἶναι ἡ μονομέρεια; Φοβερό πράγμα!

Μιά κοπέλα πού σπουδάζει δέν σημαίνει ὅτι δέν πρέπει νά κάνει νοικοκυριό. Ἐνας νέος πού σπουδάζει δέν σημαίνει ὅτι δέν πρέπει νά βοηθήσει τόν πατέρα του στήν ἐργασία του, καί γενικά σέ μία ἐργασία χειρονακτική. Καί τότε ὁ μέγας Ἀντώνιος εἰσήγαγε στή ζωή του καί τή χειρονακτική ἐργασία, καί ἔτσι ἐπῆλθε ἰσορροπία καί ἁρμονία τῶν ψυχοσωματικῶν του δυνάμεων. Ὡραιότατα!

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλασμένος νά ἐργάζεται καί σωματικά καί πνευματικά· οὔτε μόνο τό ἓνα, οὔτε μόνο τό ἄλλο. Ἐτσι βλέπει κανεῖς ὅτι μπορούμε νά φυλαχτοῦμε ἀπό τό θέμα τῆς μονομέρειας. Ἄν δέν ἦταν τά πράγματα ἔτσι, νά ρέπει δηλαδή ὁ ἄνθρωπος στήν ὑπερβολή ἢ στήν ἔλλειψη, δέν θά ἔλεγε ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ «καὶ φυλάξεσθε ποιεῖν ὃν τρόπον ἐνετείλατό σοι Κύριος ὁ Θεός σου· οὐκ ἐκκλινεῖτε εἰς δεξιὰ οὐδὲ εἰς ἀριστερά»⁷, δέν θά ἀποκλίνετε οὔτε ἀριστερά οὔτε δεξιὰ. Ποιό εἶναι τό ἀριστερά; Ἡ ἔλλειψη, ἡ παράβαση. Ποιό εἶναι τό δεξιὰ; Ἡ ὑπέρβαση. Στό ἴδιο παραδείγμα, τό διάβασμα: Τί σημαίνει κλίνω ἀριστερά; Δέν διαβάζω. Τί σημαίνει κλίνω δεξιὰ; Διαβάζω παραπάνω ἀπό τίς δυνάμεις μου, ὑπερβολικά. Τί πρέπει νά κάνω; Νά διαβάζω σωστά· οὔτε παράβαση οὔτε ὑπέρβαση.

Ὁ μέγας Βασίλειος λέει: «*Μεσότης καὶ συμμετρία τις ἢ ἀρετή*»· ἡ μεσότητα καί ἡ συμμετρία εἶναι ἡ ἀρετή. Δέν λέει ἀκρότης· λέει μεσότης· τά ἅκρα συναντῶνται. Κάθε ἀρετή ἔχει τή μεσότητα, εἶναι στή μέση

7. Δευτ. 5, 32.

δηλαδή, καί τήν συμμετρία. «Αἱ δὲ ἐφ' ἑκάτερα τὴν ἀρετὴν ἐκβαίνουσιν ὑπερβολαὶ καὶ ἐλλείψεις, ἀμετρία καὶ αἰσχος»⁸. οἱ ὑπερβολές ὅμως καὶ οἱ ἐλλείψεις πού ξεφεύγουν ἀπὸ τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερὰ τῆς ἀρετῆς εἶναι ἀμετρία καὶ αἰσχος. Ὅταν ὅμως ἀπὸ ἀριστερὰ καὶ ἀπὸ δεξιὰ τὴν ἀρετὴ τὴν ξεπερνοῦν οἱ ὑπερβολές καὶ οἱ ἐλλείψεις, τότε αὐτό εἶναι ἀμετρία καὶ αἰσχος, εἶναι καταστροφή καὶ ἀποτυχία.

Ὅπως καταλαβαίνετε, τὸ θέμα τοῦ μέτρου εἶναι πολὺ σημαντικό. Ἡ Ἀγία Γραφή δέ, στό βιβλίον τῶν *Παροιμιῶν*, τὸ λέει ὡς ἐξῆς: «Μέλι εὐρὼν φάγε τὸ ἱκανόν, μήποτε πλησθεὶς ἐξεμέσης»⁹. Ὅταν βρεῖς μέλι, φάε ἀρκετό, ὅσο σοῦ χρειάζεται, μήπως, γεμίζοντας ἐντελῶς τὸ στομάχι σου, κάνεις ἐμετό. Αὐτό εἶναι κάτι πού τὸ χρησιμοποιοῦν πάρα πολὺ οἱ νηπτικοὶ Πατέρες. Φάε ἀρκετό, ὅσο θέλεις. Πρόσεξε ὅμως· μὴ φᾶς παραπάνω ἀπὸ ἐκεῖνο πού μπορεῖς νὰ φᾶς, γιατί θά τό ξεράσεις. Καί παρακάτω: «ἐσθίειν μέλι πολὺ οὐ καλόν»· τό νὰ τρώει κανεὶς πολὺ μέλι δέν εἶναι καλό.

Θά ἔλεγε κανεὶς: *Μά εἶναι κακό νὰ φάω μέλι;...*
Ὅχι· ἀλλὰ μὴ φᾶς πολὺ, γιατί θά ξεράσεις.

Σᾶς ἐξήγησα λοιπόν ὅτι καὶ τὰ καλά, ὅταν κάποτε τὰ κάνουμε παραπάνω ἀπ' ὅ,τι πρέπει, δέν εἶναι κάτι καλό.¹⁰ Ἄς ποῦμε, τί λέει ἡ Ἐκκλησία; Ξέρετε, ἡ Ἐκκλησία μας κρατάει τὸ μέτρο· μᾶς λέει θά νηστεύεις

8. Εἰς τὸν προφήτην Ἡσαΐαν, 174, PG 30, 409C.

9. Παρ. 25, 16· 27.

10. Βλ. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος Θεολογικὸς Α', PG 36, 16D: «...ἡ μέλιτος μὲν πλησμονὴ καὶ κόρος ἔμετον ἐργάζεται, καίπερ ὄντος μέλιτος, ... καὶ τὸ καλὸν οὐ καλόν, ὅταν μὴ καλῶς γίνηται», ἁγ. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Ἱερά Παράλληλα*, C', PG 96, 169B.

Τετάρτη, Παρασκευή και Σαρακοστές. Ἐάν τώρα ἐσύ θέλεις νά νηστεύεις παραπάνω, χρειάζονται προϋποθέσεις. Ἄν κάνεις κάτι παραπάνω, θά πάθεις ζημιά, θά χαθεῖς! Τό παραπάνω ὑπάρχει μέν, ἀλλά μέ προϋποθέσεις. Ἄν θά γίνει, θά πρέπει νά ἔχει τήν ἔγκριση πάλι τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ πνευματικοῦ.

Λέγεται ὅτι κάποτε ἓνας ἀσκητής δέν πήγαινε τό Πάσχα, παρακαλῶ, νά φάει μέ τούς ἄλλους μοναχούς γιά νά μή φάει λάδι! Τό Πάσχα!... Αὐτός ὁ ἄνθρωπος ἔκανε μία ὑπερβολή, καί ἔφθασε βέβαια στό σημεῖο νά δεχθεῖ ἀπό τόν διάβολο ἓνα ὄραμα, ὅτι βρισκόταν πιά σέ ἀκρότητα ἀγιότητος, καί ὅτι ἄν ἔπεφτε μέσα σ' ἓνα πηγάδι –ὅπως εἶχε πεῖ κάποτε ὁ διάβολος καί στόν Ἰησοῦ Χριστό πέσε ἀπό τό ἀέτωμα τοῦ ναοῦ—¹¹ ὅτι δέν θά πάθαινε τίποτα· καί πῆγε ὁ ταλαίπωρος, ὁ φτωχός ἀσκητής στό πηγάδι κι ἔπεσε, καί βέβαια σκοτώθηκε.

Βλέπετε τί εἶναι ἡ ὑπερβολή;... Ὅταν δέν ὑπάρχει τό φάρμακό της, δηλαδή ἡ διάκριση, νά ξεχωρίσω τί πρέπει νά κάνω, σέ ποιά ὅρια θά φτάσω, κινδυνεύω.

Βέβαια περιττό νά σᾶς πῶ ὅτι τήν ὑπερβολή τήν ἔχουμε ἐμεῖς ἀπό τήν ἄλλη μεριά. Ἄς ποῦμε, νά πιεῖς κρασί. Τό νά πιεῖς κρασί εἶναι νόμιμο· ἀλλά ἐάν πίνεις πολύ, θά γίνεις μέθυσος.

Ἰσως μερικές καί μερικοί νά παρανοήσετε αὐτά πού λέω, καί νά πεῖτε στούς γονεῖς σας: *Μᾶς εἶπε ὁ πατήρ Ἀθανάσιος πῶς ὅ,τι κάνουμε νά μὴν εἶναι πολύ ἀλλά μέ μέτρο, ὅπως ἀκριβῶς ἔλεγαν καί οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, «μέτρον ἄριστον».* Μπορῶ λοιπόν νά παίξω καί λίγο χαρτιά... μπορῶ νά κάνω καί λίγη παρέα μέ

11. *Ματθ.* 4, 6. *Λουκᾶ* 4, 10.

κάποιους πού δέν πρέπει... μπορῶ νά δῶ καί λίγο τη-
λεόραση... ὄχι πολύ!

Προσέξτε· αὐτό τό ὄχι πολύ ἡ Ἁγία Γραφή τό λέει
στό μέλι, δηλαδή στά καλά πράγματα. Γιά τά κακά
πράγματα δέν τίθεται θέμα. Δέν ὑπάρχει περίπτωση
νά ποῦμε ὅτι μπορεῖς νά παίζεις λίγο χαρτιά, νά ἔχεις
γιά λίγο κάποια κακή συναναστροφή, νά κάνεις λίγο ἐ-
κεῖνο πού δέν πρέπει... Ἀλλοίμονο! Μόνο ἐπὶ καλῶν
πραγμάτων ἐπιδιώκουμε τό μέτρο· ὄχι ἐπὶ κακῶν.

Παρεμφερῶς τώρα σᾶς λέω ὅτι ὑπάρχει ἐκεῖνο τό
χωρίο τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἀπό τήν Α΄ Πρὸς Θεσ-
σαλονικεῖς ἐπιστολή του, πού λέει «πάντα δοκιμάζετε,
τὸ καλὸν κατέχετε»¹², καί μερικοὶ τό ἔχουν σάν καρ-
μέλα καί λένε: Κοίταξε νά δεῖς· τά πάντα νά δοκιμά-
ζετε, τό καλὸ νά κατέχετε. Ἄν δέν γνωρίσεις τόν κό-
σμο... Καί πῶς θά γνωρίσεις τόν κόσμο; Θά πᾶς καί
στόν χορό, θά πέσεις καί στήν ἁμαρτία, καί θά μεθύ-
σεις... Τί ἄνδρας εἶσαι; τί γυναῖκα εἶσαι, ἂν δέν δοκι-
μάσεις αὐτά τά πράγματα;...

Παιδιά, τό «πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχε-
τε» σημαίνει νά ἐξετάζετε τά πάντα, καί τό καλὸ νά
κρατᾶτε. Ἀμέσως παρακάτω λέει ὁ ἀπόστολος Παῦ-
λος: «ἀπὸ παντὸς εἶδους πονηροῦ ἀπέχεσθε»¹³. Εἶδατε
τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τί ὑπαγορεύει παρακάτω; Ἀπὸ
κάθε πονηρὸ πρᾶγμα θά ἀπέχετε!

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἀναφέρεται στίς προφητεῖ-
ες πού λέγονταν μέσα στήν ἐκκλησία. Ὅσοι δηλαδή εἶ-
χαν προφητικό χάρισμα ἀνέβαιναν στόν ἄμβωνα –ᾶς

12. Α΄ Θεσ. 5, 21.

13. Α΄ Θεσ. 5, 22.

τό πῶ ἔτσι ἀπλᾶ– καί ἔλεγε ὁ καθέννας ἐκεῖνο πού τοῦ ἔδινε τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ἦταν ὅμως πάντοτε ἀπό τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ; Καί λέει τώρα: *Τά πάντα πού λέγονται νά τά δοκιμάσετε· ἀκοῦστε το καί κρίνετέ το ἄν εἶναι ἀπό τόν Θεό ἢ δέν εἶναι ἀπό τόν Θεό. Θά κρατήσετε τό καλό· ἐκεῖνο ὅμως πού δέν εἶναι καλό θά τό πετάξετε. Δέν ἀναφέρεται λοιπόν ἐπί κακῶν πράξεων. Προσέξτε το· ὁ Θεός νά φυλάξει.*

Καί βέβαια περιττό εἶναι νά σᾶς πῶ ὅτι τήν ὑπερβολή τήν κινεῖ πάντοτε ὁ ἐγωισμός, τό ἴδιον θέλημα, ὁ διάβολος.

Ὑπάρχει καί ἓνα τέταρτο· εἶναι ἡ ἀπολυτότητα· ὅταν δηλαδή κανεῖς θέλει νά γενικεύει τά πάντα. Καί ὅπως ξέρετε, ἡ γενίκευση εἶναι ἁμάρτημα τῆς διανοίας. Δυστυχῶς δέν μᾶς μένει πολὺς χρόνος νά τά ἐξηγήσουμε πολὺ καθαρά αὐτά.

Ἄς ποῦμε, εἶδα ἓναν ἱερέα νά κάνει κάτι κακό. Ἀμέσως σπεύδω νά πῶ: Ὅλοι οἱ ἱερεῖς εἶναι ἴδιοι, ὅλοι κάνουν τό ἴδιο...! Γιατί ὅλοι οἱ ἱερεῖς...; Εἶναι αὐτό πού λέει ὁ λαός: *τά ποντίκια ἔφαγαν τό τυρί*. Μά ἓνας ποντικός ἔφαγε τό τυρί· γιατί λέμε *τά ποντίκια ἔφαγαν τό τυρί*; Αὐτό λέγεται γενίκευση, καί ἡ γενίκευση εἶναι καρπός τῆς ἀπολυτότητος.

Βέβαια, περιττό νά σᾶς πῶ, ἡ ἀπολυτότητα προδίδει πολὺ ἐγωισμό, μιά ἀκαμψία, μιά μονομέρεια, μιά ἀπουσία διακρίσεως, μιά ἔλλειψη σοφίας, ἔλλειψη συνέσεως, ἔλλειψη φρονήσεως. Ὡς πνευματικοί, λέμε σέ κάποιον: *Κοίταξε νά δεῖς, αὐτό πού ἔκανες δέν ἦταν σωστό*. Κι ἐκεῖνος ἀμέσως: Ἄ, δέν ξαναπάω ἐκεῖ, σ' αὐτόν!... Μά, γιά στάσου, μπορεῖ νά μήν εἶναι ἔτσι,

μήν εἶσαι ἀπόλυτος. Τό ἀκοῦμε αὐτό καθημερινά.

Ἡ ἀπολυτότητα λοιπόν εἶναι ἐπικίνδυνο πράγμα.

Ὅλα, ὅπως σᾶς εἶπα, παιδιά, καλλιεργοῦν τό ἴδιον θέλημα.

Καί τώρα τίθεται τό ἐρώτημα, στά πολύ λίγα λεπτά πού μᾶς μένουν: ποιό εἶναι τό φάρμακο;

Παιδιά, τό φάρμακο εἶναι ἡ ταπεινώση, εἶναι ἡ ὑπακοή, εἶναι ἡ ἀπουσία τοῦ ἰδίου θελήματος, τοῦ προσωπικοῦ μας θελήματος. Πότε ἔχω ταπεινώση καί ὑπακοή; ὅταν ἔχω ἐξορίσει τό ἴδιον θέλημά μου.

Τό μέτρο μᾶς τό δίνει ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ἐπειδή ὁ Ἀδάμ εἰσήγαγε τό ἴδιον θέλημα, ἔρχεται ὁ νέος Ἀδάμ νά τό ἀποβάλλει, γιά νά διορθώσει τόν παλαιό Ἀδάμ καί τούς ἀπογόνους του.

Ἀκοῦστε τί γράφει στήν *Πρός Φιλιππησίους* ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «Μή τὰ ἐαυτῶν ἕκαστος σκοπεῖτε, ἀλλά καί τὰ ἐτέρων ἕκαστος. τοῦτο γάρ φρονεῖσθω ἐν ὑμῖν ὃ καί ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἐαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὔρεθεις ὡς ἄνθρωπος ἐταπεινώσεν ἑαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ.»¹⁴

Δηλαδή: Μή σκέπτεται ὁ καθένας μόνο γιά τό δικό του συμφέρον, ἀλλά καί γιά τά συμφέροντα τῶν ἄλλων. Ἄς ὑπάρχει μέσα σας αὐτό τό φρόνημα τῆς ταπεινώσεως, αὐτό πού ὑπάρχει καί στόν Ἰησοῦ Χριστό, ὁ Ὅποῖος, ἂν καί εἶχε τήν ἴδια οὐσία μέ τόν Θεό, δέν θεωρησε τήν ἰσότητά Του μέ τόν Θεό ὡς ἄρπαγή, ἀλλά

14. *Φιλιπ.* 2, 4-8.

ἄδειασε τόν ἑαυτό Του ἀπό τή δόξα Του, παίρνοντας τή μορφή δούλου, ἀφοῦ ἔγινε ὁμοιος μέ τούς ἀνθρώπους, καί, παρουσιαζόμενος ὡς ἄνθρωπος, ταπείνωσε τόν ἑαυτό Του δείχνοντας ὑπακοή μέχρι θανάτου, καί μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ!

Νά λοιπόν τό ὑπόδειγμά μας, παιδιά.

Οἱ πρωτόπλαστοι ἀπέρριψαν τό θεῖο θέλημα καί εἰσήγαγαν τό ἴδιον θέλημα. Ἀπό ἐδῶ ξεκινοῦν ὅλες οἱ ἀκαταστασίες, ὅλοι οἱ ἐγωισμοί, ὅλες οἱ αἰρέσεις, ὅλες οἱ φατρίες καί ὅλες οἱ διαιρέσεις.

Σήμερα, ὅσο ποτέ ἄλλοτε, τό παιδαγωγικό καί τό ἐκπαιδευτικό μας σύστημα εὐνοεῖ τήν καλλιέργεια τοῦ ἰδίου θελήματος. Προσέξτε αὐτό πού σᾶς εἶπα. Τά σχολεῖα μας εὐνοοῦν τήν ἀνάπτυξη τοῦ ἰδίου θελήματος, πάντοτε ὑπό τό πρόσχημα μιᾶς κακῶς νοουμένης ἐλευθερίας.

Καιρός λοιπόν νά ἐπισημάνουμε τά πράγματα, γι' αὐτό κάνουμε καί τά μαθήματα αὐτά, γιά νά διορθωθοῦμε. Κι ἄς τό ξέρουμε: ἀγιότητα μέ παρουσία ἰδίου θελήματος εἶναι παντελῶς-παντελῶς ἀδύνατη!

Θά συνεχίσουμε τήν ἐρχόμενη Κυριακή, πρῶτα ὁ Θεός.

Κυριακή, 4 Νοεμβρίου 1984